

FENYVESI CSABA

Az 1988-as pécsi vagyon elleni bűncselekmény-sorozat nyomozása, különös tekintettel a tettesi motivációra

Investigation of the Serial Theft Case in Pécs in 1988, with Special Focus on the Perpetrator's Motivation

Abstract: The police caught a serial thief in Pécs in 1988. He had stolen tape-recorders and various personal items from cars left open. In addition, he was also a shoplifter. All items were stored in his mother's flat. He sold almost nothing of the things stolen. Therefore, a logical question arises: what was the perpetrator's reason and his goal with these crimes? The study presents the investigation and the psychological examination of the suspect.

Keywords: confession, house searching, investigation, motivation, personality, psychology, serial case

Összefoglaló: 1988-ban Pécsen elfogtak egy sorozattolvajt, aki legfőképpen nyitott autókból vett el magnókat, személyes tárgyakat, és boltokból is eltulajdonított használati tárgyakat. Mindezeket az édesanyja lakásán tárolta, nem adott el belőle szinte egyet sem. Felmerült a kérdés az ügy vizsgálójában: mi lehetett az oka a férfi tetteinek? A tanulmány a nyomozási munka mellett a tettes pszichológiai vizsgálatát, annak eredményét mutatja be.

Kulcsszavak: beismerés, házkutatás, motiváció, nyomozás, pszichológia, bűncselekmény-sorozat, személyiség

1. A bűncselekmény-sorozat feltárása

A Bűnmegelőzési Tanácsadó Szolgálat – egyre szélesedő állampolgári körrel – lakossági őrzőjáratokat szervezett Pécsen 1988 nyarán. A hónap egy-hétvégéjén a város bűnügyileg legfertőzöttebb részein ellenőrizték a gépjárműveket, lakóházakat, közösségi tulajdonú objektumokat. Ennek során egy olyan gépjárműfelnyitót is elfogtak, akit már több éve nem sikerült leleplezni.

T. Zsolt pécsi lakos 1988. augusztus 6-án, szombaton este 9 óra körül arra lett figyelmes, hogy a lakása előtt parkoló kék Ladájában, melyet mint taxis ő használt, ül

valaki. Először azt hitte, hogy a váltótársa, azonban közelebb érve megdöbbenéssel tapasztalta, hogy egy ismeretlen személy tartózkodik a gépkocsijában.¹

Magyarázatként a férfi annyit motyogott, hogy: „Elnézést, eltévesztettem a kocsimat”. Eközben kiszállt, majd futásnak eredt. A taxisofőr utánarohant, és szinte belekergette a területen járőröző, két önkéntes rendőr karjába.

Az elfogott és előállított R. Géza, 28 éves pécsi lakos az elszámoltatásakor elismerte a lopási szándékát, de hozzátette: „*életemben először csinállok ilyet, és máris lebukok*”.

Az ügyeletes tiszt az eredményről értesítette a bűnügyi készenléti szolgálatot is, amely helyszíni szemlét tartott az ismeretlen módon felnyitott gépkocsinál. Ezután házkutatást tartottak R. Géza Garai utcai lakásán, ami azonban nem vezetett eredményre. A nyomozók ezt követően részletesen elszámoltatták a magába roskadt előállítottat. Ennek során szóba került édesanyja, R. N.-né neve és lakcíme. A nyomozók – jó pszichológiai érzékel – megsejtették a fiú és az anyja közötti szoros kötődést, ezért úgy döntöttek, R. N.-né családi házában is halaszthatatlan nyomozási cselekményként házkutatást tartanak.

Az alapos kutatás eredményeként a lezárt garázsban és az egyik szoba szekrényében összesen 454 tételből álló, 2 150 000 Ft értékű használati tárgyat, készpénzt, betétkönyvet, aranytárgyat, közokiratot találtak.

Az ügyelet értesítése, valamint a megyei és a városi parancsnokokkal történt konzultáció után bekapcsolódott a forró nyomon üldöző szolgálat, amit megerősített a következő napi készenléti szolgálat is. Így sikerült 7-én délre a bűnjелеket az előírásoknak megfelelően lefoglalni, és biztonságos helyre, ideiglenesen bűnjelkamrának kinevezett kapitánysági tanácsterembe szállítani. Ezek után R. Gézát gyanúsítottként hallgatták ki, majd őrizetbe vette a rendőrség. Az ügyészség pedig két nap múltán, 1988. augusztus 9-én előzetes letartóztatásba helyezte.²

2. A vizsgálati terv

Az eljárás kezdetén a bűnüldözési alosztály gépjárműves csoportjának vezetője végezte a gyanúsított kihallgatását, mivel 1985-től naprakész nyilvántartása volt a Pécssett elkövetett, gépjárművekkel kapcsolatos bűncselekményekről.

Úgy tervezték, hogy ezzel párhuzamosan daktiloszkópiai vizsgálatra küldik R. Géza ujjnyomatait, szagazonosítást végeznek, tárgyszakértőt rendelnek ki, szükség esetén ideg-, elmeorvos szakértőt is. A lakókörnyezetében lévő személyeket, így a feleségét, az édesanyját, annak élettársát és az édesanyja albérlőit, valamint folyamatosan az azonosított sértetteket tanúként hallgatják ki. Tervükben jelezték, hogy ha alapos személyi gyanú merül fel, akkor R. Géza édesanyját (mint bűnsegédet) is gyanúsítottként hallgatják ki.³

1 Itt jelzem, hogy a valós bűnügyben szereplő összes nevet – személyiség-jogvédelmi okból – megváltoztattam.

2 Akkor még a letartóztatás elrendelésére az ügyészség volt hivatott a mai bírósági joggal szemben.

3 A manapság megalapozott gyanúként szereplő megnevezés akkor még alapos gyanúként szerepelt a büntetőeljárás törvényben.

Az áruházi, bolti lopások felderítéséhez a népgazdasági és társadalmitulajdon-védelmi alosztály területfelelősének bevonását is tervezték. Utaltak az ügyben beszervezendő bizonyítékokra, a kapitányságon belüli és kívüli koordináció irányaira, a végrehajtásokért felelősökre, az elvégzendő feladatok határidejére.

A tervek végrehajtása körében a gyanúsított kihallgatásánál arra törekedtek, hogy a terhelt a saját emlékezetére támaszkodjon leginkább. A bűnjelek bemutatásával nem segítettek ebben. Csak az utolsó fázisban, amikor már csak néhány tárgy maradt, akkor adták meg a lehetőséget a megtekintésükre. Egyébiránt a vizsgálói munkát megkönnyítette a gyanúsított kiváló memóriája és pontos könyvelése.

A vallomásokból egyértelművé vált, hogy R. Géza 1984 óta kisebb-nagyobb megszakításokkal követett el gépjármű-felnyitásokat és üzleti lopásokat. Módszere leggyakrabban a hamis kulcsos elkövetés volt. Saját Skodájának, majd a Ladájának a kulcsaival nyitotta ki a károsultak gépjárműveit. Ha a kulcsát be tudta nyomni a zárba, akkor már nem volt gondja. A bejáratott, kopott zárat addig nyomkodta, lazította, amíg azokat az idegen kulcsok is nyitották.

Hét esetben feszítette be csavarhúzóval a pillangóablakot, míg az esetek 20%-ában a nyitva hagyott gépkocsikból vette ki az értékeket. A normál és csillagszavaruhúzó és a kulcsokon kívül mindössze egy laposfogót használt a CB-rádiók, rádiósmagnók kiszerezéséhez.

Eredeti foglalkozásából (műszerész) adódóan a műszaki berendezéseket szakszerűen, gyorsan ki tudta szerelni. Cselekményeit a nappali órákban, illetve 19–21 óra között követte el, és minden esetben gyalog közlekedett. Éjszaka soha nem volt távol az otthonától. Saját lakásába – feleségétől félve – soha nem vitt semmit, anyja családi házában elzárva tárolta ezeket.

Édesanyja egész nap dolgozott, a fia életvezetését, napi tevékenységét nem ismerte.

A lefoglalt jegyzetfüzetek között a gyanúsított aránylag pontos könyvelését is megtalálták, amelyben utalt arra, hogy mamája néhány dolgot értékesített a vásárban. Adatgyűjtésük során a detektívek megtudták, hogy R. N.-né valóban járt alkalmanként a hétvégi kiárúsításokra, de az eladott tárgyakat és azok eredetét nem lehetett tisztázni. Mindketten tagadták, hogy azok bűncselekményből származnak, s mivel az ellenkezőjét nem tudták bizonyítani, így az édesanyjával szemben az alapos gyanú nem igazolódott.

Üzleti lopásból 300 000 Ft értékű bűnnel származott. Pécs nyolc különböző áruházából műszaki, híradástechnikai cikkeket, autóalkatrészeket, írószereket, cipőket, porcelánokat tulajdonított el a halk szavú, ügyes tolvaj. Az egyes értékek áruházanként 5700 Ft-tól 127 000 Ft-ig terjedtek. Ezeket Géza egyszerűen leemelte a polcokról, és a kezében tartva vagy a kabátja alá rejtve sétált ki. Az eladók csoportba verődve egymással beszélgettek, vagy nem is tartózkodtak az eladótérben. Ennek köszönhetően táskavarrógépet, AKAI magnetofont, sőt szivattyúkat is ellophatott.

R. Géza büntetlen előéletű személy, aki 1986 tavaszán súlyos hereműtéten esett át, melynek következményeként leszálalékolták. Karbantartóként, majd az Állami Biztosító díjbeszedőjeként dolgozott rövidített munkaidőben. Első bűncselekményét 1984. február 18-án követte el. Elmondása szerint ezt szűkös anyagi helyzetük és a felesége állandó szemrehányásai miatt tette. Az összesen 900 000 Ft értékű áruból azonban csak néhányat értékesített, mert félt a „lebukástól”.

Az eljárás kezdetétől sikerült együttműködési készséget, korrekt kontaktust kialakítani a gyanúsítottal. Ennek is köszönhető, hogy az utolsó percig minden bűnjelre kiterjedő, feltáró jellegű beismerő vallomást tett. Olyannyira, hogy a lefoglalt árukon kívül egyéb, más eltulajdonított ingóságokról is nyilatkozott. A vizsgáló úgy érezte, hogy minden bűncselekményét beismerte. Nem jöhetett számításba betöréses lopásoknál, ez számára túl veszélyesnek tűnt. Másrészt erre sem fizikailag, sem pszichikailag nem lett volna képes.

3. További bizonyítási cselekmények

A gyanúsított kihallgatásával párhuzamosan a nyomozó hatóság felvette a kapcsolatot a *Dunántúli Napló* szerkesztőségével. Elsőként olyan felhívást jelentettek meg a helyi (baranyai) napilapban, amely röviden tartalmazta a házkutatás eredményét, és egyben kérték azoknak a gépkocsi-tulajdonosoknak a jelentkezését, akik károsultak voltak az elmúlt években, és a tettes ismeretlen maradt. A felhívásra kb. 70-en jelentkeztek, ebből 14-en olyanok, akik a lefoglalt tárgyak között felismerték tulajdonukat.

A lefoglalt betétkönyvek ügyében megkeresték az OTP helyi fiókját, miután R. N.-nétől beszerezték a titoktartás alóli felmentő nyilatkozatot. R. N.-né elmondta ugyanis, hogy a betétkönyvben szereplő 431 000 Ft, valamint a 229 000 Ft készpénz 15 éves takarékoskodásának az eredménye, és ebből a fiának akart lakást venni. Jelentkezett is leadott használt lakásra az OTP-nél, azonban nem kapta meg, teljes készpénzes ígérete ellenére sem. A betét nyitását, a rendszeres betevést, az összegét, valamint a lakásvásárlási szándékot az OTP igazolta. Így tisztázódott, hogy a betétek nem bűncselekményekből származnak.

Figyelmet érdemel, hogy a tettestől lefoglalt 3 db, egyenként 200 000 Ft értékű bemutatóra szóló betétkönyv ellopásáról bejelentés, feljelentés nem érkezett, holott azokat egyértelműen gépkocsiból lopta el.

Az egyik nyomozó magáninformációja alapján sikerült a károsultat megtalálni, aki önálló kiskereskedő. A betétkönyveket a bórdzsekijében tartotta, azzal együtt lopta el a nyitva hagyott Mercedes gépkocsijából. Az OTP-nél mindjárt letiltatta. Állítása szerint ezért nem tett feljelentést az 1986-ban történt bűncselekményről.

A házkutatás során más névre szóló 3 db személyi igazolványt, 1-1 db útlevelet, vezetői és forgalmi engedélyt is lefoglaltak a kényszerintézkedést végrehajtók. R. Géza mindegyik személyi igazolványba a saját fényképét ragasztotta be, és ezek segítségével értékesítette magánkereskedőknél a mindösszesen 5 db rádiósmagnót, illetve HIFI-tornyt (amelyeket egyáltalán eladott).

Az áruházi dolgozók körében a tettes fényképének bemutatásával együtt adatgyűjtést végeztek a nyomozók, azonban nem volt olyan eladó, akinek feltűnt volna a gyanúsított gyakori megjelenése, aki felismerte volna őt, holott az üzleti lopásait a lebukást megelőző másfél éven belül követte el, szinte napi rendszerességgel.

Az eljárás második szakaszára maradt még kb. 50 bűnjel: ezeknek a tulajdonosait nem tudta a hatóság azonosítani, mert nem tettek korábban feljelentést. A kutatás

során áttanulmányozták az 1984. január 1-je óta keletkezett, összes gépjárművel kapcsolatos nyomozás anyagát. Ahonnan hasonló tárgyakat vittek el, onnan a károsultakat beidézték, felismertetést hajtottak végre. Azok azonban már nem vezettek eredményre ebben a szakaszban.

Újra a sajtó segítségét kérték a rendőrök. A gyanúsított által megjelölt elkövetési körülmények (hely, idő, gépkocstípus, eltulajdonított tárgy) ismertetésével felhívást tettek közzé. Ennek nyomán sikerült újabb öt károsultat megtalálni, és a felismertetési eljárások is eredményesek voltak. Összesen kb. tíz olyan gépkocsi-felnyitásról tudtak még a vizsgálók, amelyeknek a sértettje ismeretlen maradt.

4. A nyomozás tapasztalatai, tanulságai

Az évek során végzett értékelő-elemző munka eredményeként a nyomozók felfigyeltek egy hamis kulccsal dolgozó elkövetőre, aki kezdetben Skodára, majd Ladára specializálódott. Felderítését több tényező nehezítette, nevezetesen: a módszer nyílvántartásban kétszámjegyű volt mindazon pécsi személyek száma, akik hasonló módszerrel már követtek el gépkocsi-felnyitásokat; több száz, gépjárművekkel kapcsolatos bűncselekmény miatt folyt nyomozás különböző szerveknél.

Mindezek ellenőrzésére és felderítésére jóval nagyobb esélye van egy kisváros rendőrségének, mint egy 150 ezer lakosú nagyvárosénak.

Hangsúlyozni szükséges azonban, hogy az ilyen tömegű ügyforgalom esetén sem szabad lemondani az értékelő-elemző munkáról, hisz közelebb visz az elkövetőhöz, behatárolhatóvá teszi legalább az elkövetés helyét, idejét. R. Géza esetében is tudta a hatóság, hogy Újmecekalján (Pécs nyugati városrészében), valamint a belvárosban, a nappali órákban követi el a bűncselekményeit. Ezt az információt tovább kell adni a közbiztonsági állománynak, a szolgáltatsszervezésnél célszerű figyelembe venni.

Törekedni kell a sajtóval a szoros kapcsolattartásra. Tömören, lényegyet érintően kell megfogalmazni a lakosság segítségét kérő felhívásokat, oly módon, hogy az minden állampolgár figyelmét felkeltse. (Ebben az ügyben mind a pécsi rádió, mind a körzeti televízió készített figyelemfelhívó felvételt.)

A társadalmi tulajdon védelme érdekében a kereskedelmi egységek vezetőinek szignalizáltak. A rendőrség javasolta az üzletek anyag dolgozóinak fegyelmi felelősségre vonását. Ne legyen mentség számukra a mindent eltakaró káló, hiszen végeredményben azt nem nekik, hanem a vevőknek kell megfizetni.

Valamilyen formában fel kell hívni az autógyártók és -forgalmazók figyelmét, hogy néhány évi használat után annyira kikopnak az ajtózárok, hogy számtalan azonos típusú gépkocsit lehet kinyitni ugyanazzal a kulccsal. Több alkalommal a helyszíni szemlét végző nyomozó – mintegy próbaképpen – a szolgálati kulcsával fel tudta nyitni a károsult gépkocsi ajtaját.

Ezzel a ténnyel meg kell ismertetni a gépkocsi-tulajdonosokat is, hogy elérjék náluk a vagyonvédelem minimális szintjét, a riasztókészülék beszerelését.

Folytatni kell a 80-as években Pécsen megkezdett bűnmegelőzési propagandát, a lakossági járőrszolgálatokat. Ezeket célszerű az egész városra kiterjeszteni, hiszen a károsultak gondatlanságukkal nagymértékben hozzájárultak a bűncselekmények elkövetéséhez. Az ülésen, a kalaptartón elhelyezett iratok, pénztárcák, műszaki cikkek szinte kínálták magukat.

Különösen megkönnyíti az elkövető dolgát a nyitva vagy őrizetlenül hagyott gépkocsi. Egyetlen felnyitott gépkocsiban (összesen 70 volt) sem volt riasztóberendezés, holott maga a gyanúsított is elismerte, ha csak egyszer is talál ilyet és megszólal, többet nem lett volna mersze gépkocsinhoz nyúlni.

Nem szabad megfeledkezni a felderítést segítő állampolgárokról, önkéntes segítőkről. Jelen esetben a lakossági járőrszolgálat tagjai és a taxisofőr jutalmat, illetve köszönőlevelet kaptak.

5. A bírósági ítélet

A bíróság jogerős döntése 2 év börtönben végrehajtandó szabadságvesztésről szolt.

6. A tettes motivációja

6.1. Az alapadatok és a motoszkaló kérdés

A) R. Géza 1984 októberében egy lezáratlan Zsuk kisteherautóból kivett egy CB-rádiót, melyet édesanyja lakásán rejtett el. Csak hónapokkal később követte el a második hasonló cselekményt. Innen azonban már folyamatosan, heti, havi rendszerességgel nyitott fel, általában hamis kulccsal gépjárműveket. Mindössze hét esetben előfordult az is, hogy a pillangóablakot feszítette ki és hatolt be az utastérbe.

B) Az esetek ötödében nyitva találta az ajtót. Elfogásáig összesen hetven gépjárműbe hatolt be jogtalanul, és tulajdonított el belőlük 1 500 000 forint értékű műszaki cikket, ruhaneműt, értékpapírt.

C) 1987 tavaszától Pécs áruházaiából, üzleteiből (összesen 8 helyről) különböző használati tárgyakat tulajdonított el. Az árukat leemelte a polcról, szatyrába tette, vagy egyszerűen a kezében fogva kísértált velük az egymással beszélgető eladók mellett. Utóbbi módon vitt el például – aránylag kis forgalmú áruházból – táskavarrógépet, szerszámkészletet, magnetofont. Összértékük elérte a 300 000 forintot.

D) A gépjárművekből kivette az ott tárolt kézitáskákat is, amelyekben gyakorta iratokat is talált, így személyi igazolványt, jogosítványt, forgalmi engedélyt, útlevelet. Ezeket megtartotta magának vagy eldobta. Mindkét magatartásával megvalósította az okirattal visszaélés vétsége bűncselekményét is, amely a tömegmértékek miatt meghaladta a tíz rendbeliséget.

E) A személyi igazolványok egyikébe beragasztotta a saját fényképét, így használta fel egy kezdeti értékesítésnél. Közokirat-hamisítás bűntettének minősült a cselekménye.

F) Az A–E) pontokban rögzítettek a kriminológiai és kriminalisztikai irodalomban szokványosnak tűnnek, sajnos nap mint nap találkozhatunk hasonló elkövetésekkel. Látszólag könnyű válaszolni a „miért” kérdésre is, amelyet mindenkor fel kell tenni a tényállás tisztázása és a helyes büntetés kiszabása érdekében.

Az anyagi haszonszerzés a fő motiváció, ez serkenti a delikvenseket szinte minden esetben. Ez az a pont, ahol R. Géza és cselekménye eltér a szokványostól. A miértre sem okként, sem célként nem válaszolhatók meg a fent leírtak, hiszen a másfél milliós készletből mindössze négy-öt darab autórádiót (HIFI-t) értékesített néhány ezer forintért.

A lopott dolgokat éveken keresztül eldugta édesanyja házában, ahol számára – korábbról – fenntartottak egy zárható, nagy szekrényt. A nyomozás kezdetén foganasított házkutatáskor és lefoglaláskor szinte minden tárgy eltulajdonításkori állapotban, sértetlenül megkerült. Az eljárás során az okozott kár teljes mértékben megtérült.

Joggal vetődött fel és motoszkált az eljáró vizsgáló fejében is minduntalan a „miért tette?” kérdés. Egy pszichológus szakemberrel, dr. Szarkássy Györgyivel karöltve erre az – első ránézésre – egyszerű kérdésre szeretett volna alapos választ kapni a műltfürkésző.⁴

6.2. Önvallomások, kihallgatási magatartás

R. Géza a nyomozás kezdetétől fogva maximális együttműködést mutatott az eljáró vizsgálóval. Minden erővel törekedett a múltbeli történések pontos felidézésére, az eltulajdonított tárgyak azonosítására. Teljes értékű, valóban az apró részletekre is kiterjedő beismerő vallomást tett minden cselekményéről. Az egész eljárás során szorongott, állandóan a következmények foglalkoztatták. Leggyakoribb kérdése a „mire számíthatok?” volt. Szeretett volna minél előbb túl lenni rajta, sürgette az eljárás befejezését.

Édesanyja előtt szégyellte magát, külön kérte, hogy soha ne lássa őt bilincssel a kezén. A feleségével való találkozást közel sem tekintette olyan fontosnak, mint az édesanyjával valót. Rajtuk kívül nem kívánt mással beszélni.

Fogva tartása alatt főleg könyvet, tiszta ruhát és cigarettát igényelt. A zárkában csöndes, magába zárkózó viselkedést tanúsított, semmiféle fegyelmezetlenséget nem követett el.

Cselekményeivel kapcsolatban elmondta, hogy minden egyes elkövetéskor nagyon félt, elsősorban a lebukástól és annak következményeitől. Ez a félelme az évek múltán sem csökkent a konkrét szituációban.

A „miért” kérdésre nem tudott válaszolni, erre ő maga is igen kíváncsi volt. Megmagyarázhatatlanok voltak számára a történetek, idő kellett neki még a tisztánlátáshoz.

4 Az ügy nyomozási vizsgálója (aki egyben a jelen tanulmány szerzője) az együttműködő pszichológussal megjelentette korábban. Ld. FENYVESI Csaba, SZARKÁSSY Györgyi: *Egy nagyvárosi bűncselekmény-sorozat tettesének pszichológiai vizsgálata*, RTF Figyelő, 1991/3, 273–278.

6.3. R. Géza élettörténete (önvallomás, tanúvallomás, ideg-, elmeorvos-szakértői lelet és vélemény, munkahelyi jellemzés és főleg exploráció alapján)

Pécsett született az ötvenes évek végén. Gyerekkorában édesanyja nevelte. Édesapja bányában dolgozott, (Géza kicsi gyermek volt még, amikor) elvált anyjától. Testvére nincs. Nem tud arról, hogy családjában öngyilkos, ideg-, elmebeteg vagy epilepsziás lett volna.

Ötéves korában Pécsre költöztek, előtte egy kis baranyai faluban éltek. Ettől kezdve őrzött magában emlékeket: apja mértéktelenül ivott, anyjával sokat veszekedett. Egy dologra különösen emlékszik: autóval jöttek haza, tetejére édesség volt felpakolva. Meg kellett állniuk még Pécs előtt valamiért. Apja ekkor mindent lesöpört a kocsi tetejéről. Otthon minden ragadt, de meg lehetett enni a tortamaradványokat. Ezután – emlékezete szerint – apja elment hazulról, és nem is találkozott vele soha többet. Erről anyját nem kérdezte. Egyébként soha nem beszéltek semmiről egymással, mert úgy nevelték, hogy ilyen dolgokba nem avatkozhatott bele.

Amíg gyerek volt, anyja megmondta, mit tegyen. Ha rossz fát tett a tűzre, megszidta, de soha nem verte meg. Ilyenkor mindig félve, izgalommal ment haza, pedig tudta, anyja nem bántja. Annak elkeseredése nagyon fájt neki. Bizalmas kapcsolat soha nem alakult ki kettőjük között. Mikor mint felnőtt beszélhetett volna vele, akkor már felesleges volt. Anyja megmaradt azon a szinten, hogy jót akart neki és érte élt. De soha nem beszélgettek igazán, őszintén. Ez a feszélyezettség soha nem tette lehetővé, hogy a belső dolgokat megbeszéljék.

Pécsett járt általános iskolába. Közepesen tanult, különösen nehezen ment az orosz, a magyar és a nyelvtan. Nyolcadik osztályban azonban megtáltosodott, négyes átlagot ért el. Maradandó élményei az iskolából nincsenek. Haverjai akadtak, de egyszer sem bírt bizalmas baráttal. Soha – még önkiszolgáló boltban – sem fordult meg a fejében, hogy valamit elvigyen. Az iskolában nem vett el soha semmit senkitől. Az általános után gépipari szakközépiskolában tanult tovább, azt közepes eredménnyel fejezte be. Emléke alig van erről az időszakról, csak jelentéktelenségek jutottak eszébe.

Első munkahelye a MÁV volt, ahol szeretett dolgozni, de keveset keresett. Az egyik évfolyamtársa például kétezer forinttal túlhaladta. Nem is annyira az alacsony bér, hanem inkább a felesége sugallatára hagyta el munkahelyét néhány év után, és ment el a postához. Ott műszakilag nem fejlődött, a képességeinél alacsonyabb szintű munkát kellett végeznie.

Emiatt ismét munkahelyet változtatott. Egy kisegítő iskolában helyezkedett el karbantartóként. Zárakat szerelt, lambériázott, sokfélét tanult. Itteni főnökei szerint lassan, körülményesen végezte a munkáját, gyakran panaszkodott gyenge fizikumára, illetve egészségi állapotára. Munkatársai szerint sunyi alak volt, akinek mozgásán és szemén mindig az látszott, nem jár jó úton, legalábbis soha nem tudták, mit gondol magában. A munkahelyi vélemény megemlíti, hogy ottléte alatt – korábban nem tapasztalt módon – egyes kisebb használati tárgyak eltűntek a raktárkészletből. Az elfogadható fizetség ellenére felesége nem volt ezzel a munkahellyel sem elégedett. R. Géza tíz években gondolkodott, asszonya pedig fél években. Így a vágyaikhoz soha

nem volt elég a kettőjük fizetése, ezért másodállásban pénzbeszedő munkát is vállalt az Állami Biztosítónál.

Munkahelyein főleg kudarcélmények és csalódások érték. Említett például egy művezetőt, aki bejött egy-két órára, felvette a fizetését, közben őt meg mondvacsinált okokból megróttta. A művezető ügyeskedő volt, tudta, mit kell tennie saját érdekében. Feletteseit kivitte Jugoszláviába, kicsit megfurikáztatta őket. Meg is lett az eredménye. A művezető külföldi bútorokkal bírt, Géza nem tudta az értékét sem megsaccolni. Elnyomottnak érezte magát emiatt is. Amikor a középiskolából kijött, azt hitte, ha dolgozik, mindene meglesz. Későn vette észre, hogy ehhez kell az ügyeskedés is. Megítélése szerint mindig precízen dolgozott, ugyan kicsit lassan, de nagyon gondosan. A lassúságán nem tudta magát túltenni, ez vonatkozott a döntéseire is. Ennek okát abban látta, hogy általában anyja döntött helyette. Büntetve soha nem volt, még szabálysértésért sem. Szeszes italt nem fogyasztott, cigarettát naponta ötöt-hatot szívott el.

Katonai szolgálatát 1981–82-ben a Mátrában töltötte. A katonaság alatt ismerkedett meg későbbi feleségével. Az egyik barátja esküvőjén felesége szemelte ki, leült melléje. Felkérte a hölgyet táncolni, majd elmentek sétálni. Amikor legközelebb eltávozást kapott, már hozzá is ellátogatott. Öt-hat estét töltöttek úgy együtt, hogy nem történt semmi. Soha nem volt kezdeményező, a korábbi három nőkapcsolata is hasonlóan alakult. Mindig a nők kezdeményeztek nála, saját kísérletei mindig balul sültnek el. Neje – később – ki is jelentette, hogy tulajdonképpen ő választotta a férfit, és nem fordítva.

Felesége nyíltan, nagy szájjal mindent kimondott, ez tetszett meg neki. Ahogy kigondolta, már mondta is. 1983-ban kötöttek házasságot, ami kezdettől fogva nem volt felhőtlen. Sokat veszekedtek, mindig a pénz és édesanyja miatt. Kölcsönösen nem szerette egymást a két nő. Anyja már az esküvő előtt tudta, hogy együtt jár valakivel. Szokatlannak tűnt neki, hogy ez több hónapon keresztül tartott. Néhányszor közösen elmentek hozzá a fiatalok, akkor kezdte sejteni, hogy mi készül. Konkrét elhatározásukat alapjában véve későn mondta meg neki. A házasságkötésen ott volt ugyan, de se előtte, se utána nem találkoztak.

Felesége középiskolát végzett, adminisztrátorként dolgozott az egyik ipari üzemben. Apja (R. Géza apósa) disszidált, majd nem sokkal később meghalt. Anyósának – úgy tűnt – nincs a veje ellen kifogása, kezdetben befogadta a lakásába is. Utána kezdtek el költözködni, mivel felesége önálló életet akart élni. Végül házastársa nagybátyjának egyszobás, komfortos lakásába költöztek bérlőként.

Az átlagnál többet veszekedtek. Felesége részéről az volt a megalázó, hogy válással fenyegette és a fejéhez vágta, hogy a lakás nem az övé, költözzön el. Gyermekről eleinte nem is beszéltek, később már Géza nem akarta. A vizályok következtében nem érezte házasságát szilárdnak, bizonytalan volt feleségével és saját magával kapcsolatban is. Abban viszont teljesen biztos volt, hogy felesége csak vele akar élni.

Sokszor garaszkodott, sajnálta, ha cipőt kellett venni. Ha felesége vett neki egy pulóvert, netalántán kettőt, dühös volt rá. Édesanyja sokszor adott neki pénzt, mert tellett a nyugdíjából. Alkalmanként összejött 15 ezer forint is egy hónapban, mégis minden elment, nem tudta, mire. Közös kasszát tartottak, ám felesége soha nem tudta pontosan, mennyi van benne, Géza többször kivett belőle, majd visszatette. Agyában közben az járt, hogy amit összehordott, azzal lehetne valamit kezdeni. Felesége szemrehányásai

közben is arra gondolt: „*beszélhetsz nekem akármit, nagy készletem van*”. Bár fogalma sem volt róla, hogyan tudná értékesíteni, mégis biztonságot adott számára, olyan volt, mint egy zárolt betétkönyv.

A legelső eset előtt ismét veszekedett a feleségével. Elment hazulról, és meglátott egy Zsuk teherautót. Odament a kocsihoz, belenézett. Egy CB-készüléket fedezett fel, odanyúlt a kilincshez. A lezáratlan ajtó könnyedén kinyílt. Határozott mozdulattal kivette a kissé akadozó készüléket. Rögtön hazavitte, elrejtette. Akkor már a félelmen túl sikerélményt, örömet érzett.

Az első alkalommal még nem, de később, amikor kb. a negyedrészt elkövette a bűncselekményeknek, a felesége torzsalkodását már elengedte a füle mellett. Többször előfordult ezután, hogy a veszekedések során kijelentette, elmegy hazulról, és elkezdett pakolni. Előfordult, hogy a felesége elsírta magát, akkor rájött, hogy nem kell elmennie. Olyan is megesett, hogy mikor indult, utánaszólt a felesége, hogy innen nem vihet el semmit, tegye le a kulcsot is. Letette. Mielőtt kilépett az ajtón, társa újra utánaszólt, hogy hozzon cigarettát. Később már tudta, hogy utána fog szólni. A civakodások túlnyomó része nem az anyagiak, hanem édesanyja miatt indultak. Felesége azt hitte, anyja rengeteg pénzzel rendelkezik. Folyton arra gondolt, hogy vehetne nekik egy lakást. Ez persze képtelenség volt, hiszen anyja soha nem adott volna erre pénzt, mert egy válás esetén osztozni kellett volna. Mindezek ellenére Géza az anyjára biztosan számíthatott, tudta, hogy mindene egyúttal az övé is.

1985-ben megműtötték, heredaganat miatt. A szövettani vizsgálat eredménye kétségesnek tűnt: nem lehetett tudni, jó- vagy rosszindulatú-e a daganat. A kezelés során besugárzást nem kapott. Nemi életét nem befolyásolta a műtét, de utána munkaképesség csökkenését állapították meg és leszálalékolták. Ettől fogva járadékban részesült, emellett pedig végezte a biztosítói pénzbeszedést, amivel kiegészítette juttatását. Felesége a műtét utáni állapotára, képességeire nem tett megjegyzést, bár egyszer az egyik pörlekedéskor a fejéhez vágta: „*nem kell a műtétedre hivatkoznod, ha nem akarsz lefeküdni*”. Nem volt számára sértő vagy durva ez a megjegyzés, nem is zavarta különösebben. Nem akarta, hogy az emberek tudomást szerezzenek az operációjáról, szégyellte azt. Túlságosan érzékeny természettel rendelkezett. Még arra is felkapta a fejét, ha az átlagnál nagyobb orrára tettek megjegyzést. Felesége külsőre molett – megítélése szerint –, arcra, termetre közepes csinoságú hölgy. Bő önbizalommal rendelkezett és jól tudott tervezni. Tervei megvalósításához azonban legalább havi húszezer forint kellett volna. Mindent akart, amire a szomszédnak már tellett, ebből következően állandóan részleteik voltak, mindig tartoztak. Géza szeretett volna várni az igények kielégítésével, asszonya azonban mindent nyomban akart. A részletek következtében kevés jutott a mindennapi életre. Volt egy öreg – édesanyja segítségével vett – autójuk, de pénzük nem futotta benzinre. A viták alapjaként féltékenykedések is előfordultak. Más nővel gyanúsította meg a felesége, az esti egy-két órás sétáit – miközben cselekményeit követte el – vetette szemére. Előfordult, hogy ő is féltékenykedett nejeire, főleg a munkahelyen töltött időt kifogásolta, mint lehetőséget a csalásra.

Összességében életéből leginkább a rosszra emlékezett, nehezen felejtette el a negatív élményeket. Az életben a jók, az érzelmek az édesanyjához kötődtek. A büntetés

kiállásához közel is sok volt benne a feszültség. Szégyellte magát anyja és főleg az emberek összessége előtt.

A börtönben egyébként jó magaviseletet tanúsított, fegyelmezetlenség nem történt részéről. Felesége látogatásakor megmondta neki, hogy tartja anyjával a kapcsolatot, és elárulta, hogy titokban korábban is járt hozzá.

6.4. A pszichológiai vizsgálatok megállapításai

R. Géza lélektani vizsgálatára letartóztatása után egy évvel került sor, 1989. szeptember 14-15-én. A vizsgálatnak önként vetette alá magát, hiszen ő maga is szeretne volna tudni, hogyan vezetett az útja a deviáns magatartáshoz. A vizsgálat idején Tökölön, börtön fokozatban töltötte szabadságvesztés büntetését, amelyből decemberben volt várható szabadulása, jó magaviselete alapján. (Ez meg is történt.)

A jogerős büntetés kellően hosszú volt ahhoz, hogy a büntetéstől és annak végrehajtásától való rettegése elmúljon, a büntudati szorongása csökkenjen, és aránylag nyugodt, kiegyensúlyozott módon tudjon részt venni a vizsgálatokban.

A) *MAWI-teszt*: intelligenciavizsgálatkor megállapították, hogy értelmi hányadosa 104, ami átlagos képességet jelez. Ezen értéken belül a verbális hányadosa 106, a performációs hányadosa 100. Tehát a szóbeli, szavakkal kifejezhető és közvetíthető képességei jobbak, mint a gyakorlati életben szükséges képességek.

B) *Rorschach-teszt*: értelmi képességei megfelelőek, vagyis különféle élethelyzetekben képes hatékony értelmi megoldásokra. A mások szempontjainak megértéséhez, azok mérlegeléséhez nincs megfelelő érzéke, intoleráns.

Depresszióra hajlamos, aki adott esetben hajlik az indok nélküli derűre is. (A vizsgálat idején kifejezetten depresszív a hangulata.)

Tartása nincs, önértékelési rendszere könnyen felborul, hangulatai lemondó állapotba sodorják. (Karakteropathiára utaló jegy.)

Életvezetésében szabálytalan vonások mutatkoznak. Nem idegen tőle a parazitizmus, elvárja, hogy környezete gondoskodjon róla.

Élete sekélyes, alacsony hőfokú kötődések jellemzik. Erkölcsi problémák miatt érzéketlen, cselekvéseiben érdek- vagy érzelmi motívumok játsszák a főszerepet.

Könnyen befolyásolható, viselkedési fókuszrendszere laza, ezért előfordulhat antiszociális sodródás. Rejtőzködő az önérvényesítés tendenciája mellett. Gondolati síkon megnöveli saját jelentőségét, ugyanakkor igyekszik rejtve maradni, tehát felelőtlenül birtokolni a hatalmat.

Erős büntudat gyöttri, elégedetlen önmagával. Rossznak, hibásnak, bűnösnek érzi magát. Az irreális minduntalan betör képzetáramlásába. „Csodavárásban” nyilvánul meg, az egyszersmind a valóságtól való eltávolodást is jelenti.

Az elbújás, elrejtőzés mellett az anyja kiemelkedő jelentőséget játszik motivációs rendszerében.

Énhangsúlyú, veszélyszínezetű beállítódás jellemzi. Belső kontroll formájában ugyan jelentkezik a tilalom cselekvéseivel szemben, de ezek megtartására nincs benne erő. Felelősségelhárító karakteropathiás bizonytalanság mutatkozik nála.

Viselkedésében nem agresszív, ilyen irányú késztetéseit mélyen elfojtja, félelmi, büntudati mozzanat van előtérben. Menekül a felelősségtől, szorong. Jellemző

rá, hogy bizonyos életvezetéshez szükséges szerepeket nem vállal, fél a döntésektől. Hangsúlyozott szorongásra utaló válaszai jelzik, hogy tapasztalata van a szorongás elviselhetetlenségéről, szorong a szorongástól. Ez a szorongás teljesítményrontó hatású is, zavarja a gondolkodását és az értelmi műveleteket. Kielégítetlen, teljesítményrontó szexuális feszültséget érez. Nyugtalan a vizsgálati helyzettel szemben.

Kettős életvezetés és arra való hajlam jellemzi, tendál a disszimuláció irányába. A csökkentértékűség érzése, a titkolt hatalomvágy mellett a „kevesebb vagyok, mint a többiek” élménye mutatkozik. Kompenzációs törekvéssel együtt járó hatást keltő demonstratív viselkedés fordulhat elő.

C) *Szondi-teszt*: vágyai sodorják. Alkalmazkodó, de ez ún. hideg alkalmazkodást jelez, ami egyben a régi érzelmi kapcsolatairól való elvárásban is jelentkezik. Szorongó. Azonosítja magát azzal, aki veszélybe sodorja.

Az átlagember erotikus szabadsága jellemzi, viszonylag kevés feltételhez kötött örömgénnyel a férfias agressziót elfojtja. Párkapcsolatában alárendelt szerepet játszik. Nőies, a szexuális viselkedése passzív.

Helyzetéből fakadó indulatait megéli, de gyakran elfojtja a viselkedés szintjét. Nem meri megmutatni magát. Szégyenkezés, szorongás formájában éli ezt meg. A szereplési vágy fantázia formájában érvényesül, kialakul az ún. belső teátrum, a képzeletbeli sikerélmény. Élénk fantáziaélet rejtőzik benne.

Érzékeny, sértődékeny, az egész életvezetését színezi. Keresni, felkutatni, megszerezni, gyűjteni, ez a képlet vonatkozik rá, de mindehhez társul a rejtőzködés.

Kötődési konfliktusban él, mert gátlásai miatt nincs igazán sikeres kötődése. Fél azonban a magánytól, ezért nem tud igazán leválni sem, bár az erre való tendencia megvan benne. Mindenképpen boldogtalan, depresszióra utaló konstelláció.

D) *Tematic Apperception Test*: átengedi magát a szituációk megélésének, a leggyakrabban előforduló tartalmak a csüggedés, fáradtság, tárgyvesztés miatti szenvedés, veszélyasszociáció, szomorúság, a dolgokon való kívül rekedés érzése, ugyanakkor mégsem tud a veszélyből menekülni. Büntudat, vágy a melegségre, biztonságra.

Előfordul néha a várakozás, a reménység is. Az általános azonban a csüggedt, szomorú fáradtság.

6.5. A végső válaszok a „miért tette?” kérdésre

R. Géza nem szokványos bűnöző. A bűnelkövetői átlaghoz képest meglehetősen intelligens, igen érzékeny személyiség.

Egész eddigi életét végigtekintve a bűncselekmények egy paradox védekezési módot feltételeznek azon biztonságérzet-hiány ellen, amelyetől egész életében szenvedett. A bűncselekmények elkövetése szinte egyik pillanatról a másikra kezdődött, mintegy kényszerszerűen. Amikor látszatra ugyan semmi sem történik egy emberrel, de valójában elérkezik tűrőképességének határához.

Pszichológiai szempontból a bűncselekmények elkövetése a következő előnyöket jelentette számára:

a) A gyerekkorba visszanyúló félelmek és bizonytalanságok ellen az eltulajdonított tárgyak birtoklása biztonságérzetet jelentett. (Az apa eltávozása, az anyával való

bizalmas kontaktus hiánya, a felesége kritizálásai jelentették a gyermekkorból a felnőttkorba átnyúló bizonytalanságot és a világ fenyegető voltát számára.)

b) Önbizalmat adott neki ahhoz, hogy feleségével szemben fokozatosan visszanyerje belső tartását, ha torz formában is, hiszen a köztük fennálló viszony egyszerűen a feleség dominanciáját mutatta.

c) Férfiszerepében is sérült, frusztrált személynek bizonyult Géza, mert neje szerint keveset keresett, nem tudta annak elvárásait kielégíteni.

d) Nem volt számára mellékes az eltulajdonított tárgyak „szépsége” sem. Ő tudta, hogy értékesek is, ezek segítségével kifejlesztett önmagában egyfajta ellenállást felesége negatív érzelmi kitörései ellen. Erős védelmet jelentett számára a birtoklás tudata.

e) R. Géza számára életének ezt a tragikus kisiklását a rejtőzködésre való hajlama, a történések és érzelmek közlésének a hiánya is okozta. Az elhallgatások, a hiányzó, illetve bizonytalan kapcsolatok (apjával, anyjával, feleségével) egész éretlen személyiségét ellenállhatatlan feszültséggel sodorták a bűncselekmények felé.

f) Nem látott más lehetőséget a szorongástól való menekülésre, mint azt, hogy anyagi javakat rejtessen. Ezzel átlendült azon a belső cenzúrán, amely addig akadályozta, hogy bármit is eltulajdonítson addigi életében. Az első siker után szünet következett a bűncselekmény sorában. Meg kellett emésztienie, fel kellett dolgoznia a történeteket. A „siker” destruálta személyiségét, újabb bűncselekmények elkövetésére ösztönözte.

g) Érdekes megnyilvánulása a személyiségnek, hogy nem az erkölcsi súlya számított az elkövetett bűncselekménynek, hanem az, hogy sikerült őket eltitkolnia. Ugyanakkor egy belső, csak általa élvezett „hatalom” birtokosává vált. Ennek tudata már gazdaggá tette. A titkos hatalomért, az így szerzett biztonságérzetért azonban – paradox módon – mérhetetlenül sokat szorongott. Hangulata depresszióra hajlott, mindig is ilyen lehetett, de sohasem betegség szintjén.

h) Értékkrendje nem alkalmas arra, hogy tartósan derűs legyen. Eredeti munkájának elhagyására készítették az anyagi gondok és elvárások. Anyja nem volt megelégedve házasságával, szinte elszakította őket egymástól. Utolsó munkája érdektelen volt, tehát az ember legfontosabb tevékenységét illetően, a munkájában is megalkuvásra kényszerült.

i) Mindig kijátszottnak érezte magát. Ez a munkatársai sikerének vagy anyagi eredményeinek túlértékeléséből és általános elégedetlenségéből fakadt. Tipikusan boldogtalan ember.

j) Anyja nevelési módszere és egész élete arra utal, hogy éretlen személyiségű ember maradt. Érzelmileg nem tudott felülkerekedni problémáin, és nem tudott őszinte lenni senkivel. Valójában tabuk világában élt érzelmi szinten, ez nagyra növelte a belső feszültségét.

k) Soha nem döntött, helyette döntöttek: anyja, majd később felesége. Sohasem választott, őt választották; felesége és más nők.

l) A bűncselekmények lázadást jelentettek neveltetése, házassága, egész élete és a társadalmi ügyeskedések morálja, valamint saját tehetetlensége ellen.

7. Zárógondolatok

R. Géza személyiségvizsgálata már e 2023-as tanulmány keretein túlmutató problémára, jelenségre is utal. Nevezetesen arra, hogy a valóban helyes és a speciális prevenciót is szolgáló bírói jogalkalmazáshoz feltétlenül szükséges lenne majd' minden esetben hasonló személyiségelemzés készítése napjainkban is.

Véleményem szerint a letartóztatás után csak pedagógiai, pszichológiai vizsgálat, majd az ezt követő jogi konzultáció alapján lehetne dönteni arról, hogy az elkövető személyiségzavarának befolyásolása büntetés-végrehajtási vagy pszichológiai, pedagógiai, szociális úton történjék-e.

Ez napjaink büntetésközpontú kriminológiai szemlélete, a háttérintézmények hiánya, az igazságszolgáltatási hatóságok terheltsége és pénzszűke miatt nem tűnik a közeljövőben megvalósíthatónak, de (talán) a civilizáltabb, humanizmust magának valló társadalom felé erre vezet az út.

Irodalomjegyzék

- 1.FENYVESI Csaba, SZARKÁSSY Györgyi: *Egy nagyvárosi bűncselekmény-sorozat tettesének pszichológiai vizsgálata*, RTF Figyelő, 1991/3, 273–278.